

КУБРАК Г. О.

аспірант кафедри господарського права
і процесу
(Національний університет
«Одеська юридична академія»)

УДК 346

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.2.88>

ПЕРСПЕКТИВИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО БІЗНЕСУ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена виокремленню, дослідженню та аналізу перспектив підтримки суб'єктів малого бізнесу, які відіграють ключову роль у стані воєнної та повоєнної економіки. Майже всі ланки господарювання можуть бути опановані діяльністю суб'єктів малого бізнесу та саме вони потребують державної підтримки, якщо опинилися, як правило, у стані фінансової кризи. Доведено, що нормативне програмування, як чинник правового аспекту державної підтримки, може досягти мети та бути ефективним у разі, якщо програми передбачають реальні та практичні заходи зазначеної підтримки, які є своєчасними та відповідають меті розробки й прийняття. В умовах сьогодення бізнес-середовище зазнало впливу багатьох негативних чинників, які заважають його конкурентоздатності і розвитку малого підприємництва в Україні, що також пов'язано з корупцією та відсутністю або неефективністю підтримки з боку держави.

Важливим перспективним і доцільним напрямком державної підтримки є дефіскалізацію суб'єктів малого бізнесу, яка представляє собою розробку, прийняття та застосування комплексу заходів, спрямованих на зменшення їх податкового навантаження, шляхом зменшення розміру податків на період воєнного стану та одного року після його скасування, можливість розстрочення сплати податків мінімум на 5 років під час воєнного стану та 5 років після його скасування, тощо.

Зроблений акцент на перспективному напрямку державної підтримки у формі консультування, тобто створення його практично-дійових механізмів та визначення кола суб'єктів – надавачів, наприклад, представників бізнес-спільноти, банківські установи, профільні фахівці.

Сучасно-важливим напрямком державної підтримки є прискорення впровадження цифрових технологій серед малого та середнього бізнесу, що також є нагальною умовою повоєнного відновлення економіки країни та відповідне якісне нормативне забезпечення.

Ключові слова: державна підтримка, суб'єкти малого бізнесу, програмування, дефіскалізація, конкурентоздатність, цифрова трансформація, державний контроль.

Kubrak H. O. Prospects of state support of small business entities: legal aspect

The article is devoted to the identification, research and analysis of the prospects for supporting small business entities, which play a key role in the state of the war and post-war economy. Almost all branches of the economy can be dominated by the activities of small business entities, and it is they who need state support if they find themselves, as a rule, in a state of financial crisis. It has been proven that normative programming, as a factor of the legal aspect of state support, can achieve

its goal and be effective if the programs provide for real and practical measures of the specified support, which are timely and meet the purpose of development and adoption. In today's conditions, the business environment has been affected by many negative factors that hinder its competitiveness and the development of small entrepreneurship in Ukraine, which is also associated with corruption and the lack or ineffectiveness of support from the state.

An important prospective and expedient direction of state support is the defiscalization of small business entities, which is the development, adoption and application of a set of measures aimed at reducing their tax burden by reducing the amount of taxes for the period of martial law and one year after its abolition, the possibility of deferred tax payments for a minimum of 5 years during martial law and 5 years after its abolition, etc.

Emphasis is placed on the promising direction of state support in the form of consulting, i.e., the creation of its practical and operational mechanisms and the definition of the range of subjects - providers, for example, representatives of the business community, banking institutions, specialized specialists.

A modern and important direction of state support is the acceleration of the implementation of digital technologies among small and medium-sized businesses, which is also an urgent condition for the post-war recovery of the country's economy and the corresponding qualitative regulatory support.

Key words: *state support, small business entities, programming, defiscalization, competitiveness, digital transformation, state control.*

Вступ. Малий та середній бізнес – ключова ланка усіх провідних економік світу, його розвиток має вирішальне значення для повоєнної розбудови України, а його державна підтримка на усіх рівнях є основою для нарощування потенціалу та прискореного зростання економіки та досягнення національних цілей сталого розвитку. Вторгнення у 2022 році викликало різкий спад економічної активності, при цьому ВВП упав майже на 35 %. Згідно з даними Європейського банку реконструкції та розвитку, у період з лютого по грудень 2022 року середній МСП заробляв на 43 % менше та наймав на 22 % менше працівників ніж у попередньому році. Дві третини малого та середнього бізнесу під час повномасштабного вторгнення були змушені повністю або частково припинити діяльність. Станом на початок жовтня 2023 року кількість фізичних осіб-підприємців становила 1 549 858, а кількість юридичних осіб – суб'єктів малого та середнього бізнесу - 1,488,098 [1, с. 20]. Викликає занепокоєння, що бізнес-середовище зазнало впливу багатьох негативних чинників, які заважають його конкурентоздатності і розвитку малого підприємництва в Україні, що також пов'язано з корупцією та відсутністю або неефективністю підтримки з боку держави.

Метою статті є виокремлення, дослідження та аналіз перспектив підтримки суб'єктів малого бізнесу, які відіграють ключову роль у стані воєнної та повоєнної економіки.

Основний матеріал. Виокремлення та практичний аспект перспектив підтримки суб'єктів малого бізнесу – надалі СМБ є однією із найважливіших стратегічно-економічних цілей сьогодення, яка визначена нормативно, як правило, урядовими актами та є предметом фахових дискусій. Так, чинна Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва, яка затверджена у 2024 році – надалі Стратегія, передбачає, що саме «мале і середнє підприємництво - основа української економіки, що забезпечує дві третини доданої вартості і більше ніж 80 відсотків робочих місць. Розвиток малого і середнього підприємництва стимулює конкуренцію на ринку і відповідне зростання конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу економіки, сприяє зміцненню середнього класу в суспільстві» [2]. Стратегія містить стратегічні цілі та показники їх досягнення, а також порядок проведення моніторингу, оцінки результатів реалізації Стратегії та звітування, але, як справедливо зазначає О. П. Подцерковний, реалізація цих завдань ускладнюється тим, що нині спостерігається

практика презентації різними державними інституціями, зокрема Державним агентством відновлення та розвитку інфраструктури України, «поспіхом сформованих програм підтримки бізнесу» [3, с. 10]. З іншого боку саме нормативне програмування може досягти мети та бути ефективним у разі, якщо програми передбачають реальні та практичні заходи підтримки, які є своєчасними та відповідають меті розробки й прийняття.

Найбільшими проблемами малого та середнього бізнесу визнано «зростання цін на сировину та матеріали, складнощі логістики, зменшення попиту на товари та послуги, доступності обігових коштів, доступу до фінансування, нестача кваліфікованих кадрів», які, з великою ймовірністю, залишатимуться актуальними і у період повоєнного відновлення. Вирішення цих проблем віднесено до короткострокової мети Стратегії, а до довгострокових цілей - «зростання та цифрова трансформація малого та середнього бізнесу, його інтеграція у європейський ринок, підвищення конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу відповідно до стандартів ЄС». Слід зазначити, що ухвалення Стратегії відновлення, стало розв'язком та цифрової трансформації малого та середнього підприємництва на період до 2027 року є однією із вимог Європейської комісії, вона також адаптована до Принципів Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) [4] та орієнтує на міжнародну практику, викладену у низці документів, серед яких Цифрова стратегія ЄС, Стратегія малого та середнього підприємництва для стабільної та цифрової Європи, Комунікації ЄК «2030 Цифровий Компас: європейський шлях до цифрового десятиліття» та ін. Реалізація цієї Стратегії саме й має покращити взаємодію між усіма зацікавленими сторонами та зробити державну підтримку малого та середнього бізнесу більш ефективною, сучасною та практично-реалізованою.

Результатом публічного обговорення проекту Стратегії, до якого долучилися декілька міністерств, представники бізнес-асоціацій, аналітичних центрів, місцевих органів влади, громадськості, міжнародні партнери, стало формулювання низки пропозицій, які передбачають, наприклад, «взаємодію бізнесу із владою, інклюзивний процес роботи над НПА, повний цикл формування державної політики, та закріплення на бізнес-асоціаціями статусу суб'єкта реалізації Стратегії; осучаснення державно-приватного партнерства; мінімізацію дефіциту робочої сили шляхом бронювання, запуску е-бронювання, відрядження за кордон; прискорення зростання заробітних плат; взаємодія з перевіряючими та правоохоронними органами; інституційна реформа перевіряючих, контролюючих та правоохоронних органів, судової системи; збереження поточної спрощеної системи оподаткування, сприяння легальному мікро- і малому підприємству; спрощення умов ведення бізнесу» [5]. Відзначена потреба імплементації Директиви ЄС 2019/633 від 17.04.2019 року «Про недобросовісну торговельну практику у відносинах між підприємствами в ланцюзі постачання сільськогосподарської продукції та харчових продуктів», яка передбачає законодавчі обмеження таких практик та забезпечує диференційований за рівнем обороту/товарообігу захист «дрібних/слабких» постачальників від «великих/потужніших» покупців та операторів, шляхом прийняття закону «Про внутрішню торгівлю». На думку експертів, «Україна нині має потужний сегмент малого та середнього бізнесу у сфері роздрібною торгівлі, здатний конкурувати з мережами супермаркетів і, відповідно, створювати альтернативу, конкуренцію. Для постачальників, які також належать до цього типу підприємництва. Основною умовою збереження конкуренції у цьому секторі економіки, тим більше з урахуванням нинішніх умов функціонування бізнесу та його перспектив у повоєнний період, є збереження спрощеної системи оподаткування та звітності для мікробізнесу, що, своєю чергою, передбачає перегляд Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» щодо тотальної фіскалізації I та III груп спрощеної системи оподаткування на користь фіскалізації виключно ризикових категорій платників єдиного податку, які теоретично мають значний ризик підвищення його лімітів» [6, с. 18]. Йдеться про фіскальну децентралізацію, яка успішно застосовувалася в зарубіжних країнах, так, «польські реформи передбачали надання більшої фіскальної самостійності для субнаціональних урядів і формування комплексу фіскальних

правил, пов'язаних з імплементацією середньо – і довгострокового бюджетування» [7, с. 278, 280], що до певної міри перегукується і з найголовнішими ідеями децентралізації та реформи державного управління в Україні. Показово, що у Польщі до 2014 р. важливу роль у зміні підходів до виробництва суспільних благ відіграли інституції ЄС, які сприяли збалансуванню доходів і видатків субнаціональних урядів через надання комплексної допомоги у межах Регіональних операційних програм, а після 2014 р. – ЄС скоротило допомогу, що призвело до зменшення надходжень і згортання інвестиційної діяльності органів територіального самоврядування [8, с. 156-159]. На думку М. В. Кічурчак, саме «сприяти наданню більшої автономізації субнаціональним урядам через завершення розподілу сфер відповідальності, забезпечення транспарентності і підзвітності місцевим громадам, створення чітких алгоритмів розподілу і перерозподілу акумульованих коштів та активне використання інструментів середньо – і довгострокового бюджетування» [9, с. 146]. Тобто, доцільно говорити про дефіскалізацію СМБ, яка представляє собою розробку, прийняття та застосування комплексу заходів, спрямованих на зменшення податкового навантаження на СМБ, шляхом зменшення розміру податків на період воєнного стану та одного року після його скасування, можливість розстрочення сплати податків мінімум на 5 років під час воєнного стану та 5 років після його скасування, тощо.

На жаль, в період воєнного стану різко скоротилося консультування з бізнес-спільнотою та перспектив вдосконалення законодавства, що врегульовує питання державної підтримки суб'єктів господарювання загалом, та малого та середнього підприємництва зокрема. Хоча, саме це є необхідною умовою його розвитку, як це передбачено Загальними принципами та мінімальними стандартами для консультацій із заінтересованими сторонами, розробленими у 2002 році Європейською Комісією. Основна мета цього документу – створення послідовної та гнучкої основи для консультацій та забезпечення балансу між представниками великого, середнього та малого бізнесу. Цікавим та корисним для України може стати досвід Ірландії, яка при розробці Enterprise 2025 Renewed (DBEI, 2018a) використовувала таке консультування [10].

Перспективним напрямком щодо консультування у контексті державної підтримки створення його механізмів яке, наприклад, здійснюють представники бізнес-спільноти, тобто банківські установи, профільні фахівці, тощо, шляхом «створення унікальних сервісів та мобільних додатків, які розраховані на роботу з бізнес-структурами, та значно пришвидшують і покращують взаємодію та проведення фінансових операцій» [11]. Адже «консалтинг, як комплексний засіб професійно допомагає бізнесменам і менеджерам з'ясування причин існуючих труднощів на підприємстві, здійснювати прогнозування стратегічних перспектив та підготовки до прийняття конкретних рішень галузі діагностики стану бізнесу» [12, с. 77]. Договір про відповідне консультування розуміється як «угода - документ, що юридичне регулює службові взаємини сторін під час виконання консультаційного завдання та містить такі частини: пропозиції, прийняття угоди, винагороду, правомочність» [13, с. 8]. При цьому слід враховувати, що «специфіка консалтингової послуги полягає в її непомітності та у відсутності завершеної матеріальної форми» [14, с. 90]. На думку економістів «бізнес-консалтинг – це урегульована контрактом підприємницька діяльність фахівців з різних галузей знань та їх організацій з надання професійної допомоги суб'єктам господарювання у розв'язанні проблем ведення бізнесу з метою підвищення його ефективності та отримання прибутку» [15, с. 20]. Разом із тим, проблемним є визначення правового статусу бізнес-консультанта як особи незалежної професійної діяльності. Вирішення цього питання у законодавстві дозволить державі унормувати взаємодію бізнес-структур щодо обізнаності, умов, різновидів та порядку надання державної підтримки, у тому числі й МСБ.

Важливою складовою державної підтримки малого та середнього бізнесу нині та у повоєнний період, як видається, має стати удосконалення технічних правил і стандартів його ведення, з метою скасування «неефективних та обтяжливих норм державного контролю, що містить чинний Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», та уніфікації вітчизняної процедури здійснення заходів

державного нагляду (контролю) до вимог законодавства ЄС. Остання зі спроб модернізувати цю сферу шляхом прийняття окремого законодавчого акту є проект закону № 5837 «Про основні засади державного нагляду (контролю)» від 05.08.2021 року [16]. Слушною слід визнати думку, згідно з якою контрольні провадження не слід розглядати лише як сукупність дій зі встановлення порушень на об'єкті контролю та застосуванню до них юридичних санкцій. Суттєву їх частину становлять допоміжні заходи організаційного характеру [17, с. 92]. Правова регламентація контрольних процедур, як правильно вважає Я. І. Маслова, повинна бути однією з гарантій унеможливлення використання контрольних повноважень для зведення особистих рахунків, задоволення корпоративних інтересів за допомогою посадових осіб та службовців контролюючих органів. Ретельна регламентація процедур контролю має істотне значення [18, с. 75]. Тому, представляється за доцільне продовжити мораторій щодо проведення контролю у формі перевірок відносно МСБ, який був запроваджений з 2016 року.

Потужним інструментом розширення стійкості малого та середнього бізнесу в Україні, підвищення його здатності передбачати, реагувати та адаптуватися до великих потрясінь, є його цифровізація, що визнано у Стратегії. Упровадження цифрових технологій дозволяє компаніям адаптуватися до цифрових змін та отримувати вигоду від нових можливостей. Значне прискорення цифрової трансформації малого та середнього бізнесу спричинила глобальна пандемія Covid-19.

Прискорення впровадження цифрових технологій серед малого та середнього бізнесу є нагальною умовою повоєнного відновлення економіки країни, що «охоплює підтримку електронної комерції, цифрового маркетингу та використання цифрових інструментів для ведення бізнесу» [19].

Однак виникають важливі економіко-правові питання: 1) якими мають бути кроки з удосконалення нормативно-правової бази для цифрової трансформації малого та середнього бізнесу; 2) завдяки яким економічним та правовим інструментам уряд може підтримати малий та середній бізнес, щоб сприяти його цифровій трансформації у складних умовах та обмеженості ресурсів; 3) які правові стимули цифрового впровадження можуть призвести до підвищення стійкості та конкурентоспроможності малого та середнього бізнесу у довгостроковій перспективі. Відповідаючи на ці питання, слід звернути увагу, що за даними дослідження Data Reportal рівень проникнення інтернету в Україні у січні 2024 року становив 79,2 % із 29,64 млн. інтернет-користувачів. Наша країна могла б продемонструвати значно кращі результати, однак повномасштабна війна та спричинені нею перебої з енергопостачанням та руйнування інфраструктурних об'єктів спричинили негативну динаміку у цій сфері. Одночасно з цим, за показниками 2023 року Україна посіла четверте місце серед 223 країн за найнижчою вартістю фіксованого широкосмугового інтернету порівняно з рівнем доходів населення [20]. Отже Україна, попри надскладну ситуацію має потенціал для подальшої цифрової трансформації бізнесу.

Створення нормативно-правової бази у цій сфері передбачає низку кроків, спрямованих на створення умов, що сприяють цьому процесу. Зокрема, запроваджено режим «Дія-Сіті», який представляє собою «унікальний правовий та податковий простір для ІТ-компаній» [21]. Слід вказати на позитивну роль законодавчих актів, зокрема «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронні довірчі послуги», «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні», «Про електронні комунікації», «Про електронну комерцію» та ін.; внесено зміни у чинні закони, зокрема «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» і додано ст. 25/1 «Особливості проведення реєстраційних дій в автоматичному режимі», що спростило процедуру отримання статусу суб'єкта господарювання [22, с. 83], «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» та ін. Попри ці закони залишаються проблеми впровадження криптовалюти та потреба вирішення неефективних процедур виходу бізнесу в електронній формі. Також потребує вдосконалення порядок реалізації грантів для задоволення нагальних цифрових проблем малого та середнього бізнесу.

Розглядаючи особливості сучасного стану державної допомоги (підтримки) суб'єктів господарювання, дослідники справедливо зазначають, що в умовах «недостатнього державного фінансування наразі держава не виступає як головне джерело фінансових ресурсів» [23, с. 206], підтримка МСБ «надається за рахунок не лише державних, а й місцевих ресурсів (публічних ресурсів)» [24, с. 245]. Також вказується на тенденцію «залучення низки інституцій та агенцій, що надають підтримку та послуги щодо ведення малого та середнього бізнесу, які офіційно або неофіційно пов'язані з державою, до яких належать агенції з кредитування експорту, державні страхові компанії, компанії з гарантування інвестицій, агенції з розвитку та установи з фінансування розвитку тощо» [25]. Це спонукає для застосування в умовах кризового стану економіки, посиленого військовою агресією, а також задля її повного відновлення, у якому малий та середній бізнес має стати рушійною силою, базовим елементом у відбудові країни, концепції стейкхолдер-менеджменту (теорії заінтересованих сторін). Ця концепція розроблена в Стенфордському дослідному інституті у 60-х роках ХХ ст., в якій зацікавлені сторони представлені як групи, без підтримки яких організація могла би припинити своє існування. Першим, хто розглянув концепцію зацікавлених сторін крізь призму управлінської теорії, був Р. С. Фріман, для якого зацікавлена сторона – це будь-яка група чи людина, які можуть вплинути на досягнення організацією цілей [26, с. 46, 91]. Дослідники, узагальнюючи усі інструменти та механізми стратегічного стейкхолдер-менеджменту, виокремлюють два основні підходи: «ресурсний, який будується на тому, що кожна заінтересована сторона у реалізації своїх інтересів залежна від взаємодії усіх стейкхолдерів; стосунковий, який означає, що у процесі взаємодії створюється певний стосунковий (соціальний) капітал, який сам по собі виступає стратегічним ресурсом, оскільки забезпечує репутацію бізнесу та сприяє отриманню конкурентних переваг» [27, с. 54].

Стейкхолдер (зацікавлена сторона) – це фізична або юридична особа, яка має інтерес – фінансовий чи інший, у бізнесі чи його діяльності. Він може здійснювати певний контроль над діяльністю бізнесу та/або діяльність бізнесу може впливати на зацікавлену сторону. Зацікавлені сторони – це ті, чий інтерес торкається проблем або ті, чия діяльність значно впливає на проблему; вони володіють інформацією, ресурсами та досвідом, необхідними для формулювання та реалізації політики [28, с. 14]. Основна відмінність між внутрішніми та зовнішніми стейкхолдерами полягає у тому, що внутрішні мають прямий зв'язок з бізнесом, а зовнішні, зазвичай, не мають прямого відношення до бізнесу, але їхні дії можуть вплинути на бізнес або діяльність бізнесу може вплинути на них.

Застосування теорії стейкхолдер-менеджменту до державного управління пов'язане з появою концепції «нового державного управління», що з'явилася на початку 90-х років ХХ ст., яка ґрунтувалася на упродовженні бізнес-ідей у державний сектор. У цьому ключі теорію зацікавлених сторін можна розглядати як підхід, за допомогою якого особи, які приймають державні рішення, моніторять своє середовище у пошуках можливостей розвитку та загроз. Розглядаючи питання функцій, які можуть відігравати стейкхолдери для розвитку малого та середнього бізнесу, дослідники звертають увагу на п'ять основних їх взаємодоповнюючих ролей, зокрема радника, аналітика, координатора, спеціаліста та фінансового постачальника [29]. Якщо мова йде про інноваційну сферу бізнесу, до функцій зацікавлених сторін відносять також інформаційне посередництво та інноваційне посередництво, яке використовується для позначення низки організацій, включаючи брокерів, треті сторони та агенції, які беруть участь у підтримці інноваційного процесу [30].

Взаємодія та співпраця державних структур та міжнародних партнерів-інвесторів, агенцій з надання допомоги мають стати запорукою підтримки та успішного розвитку малого та середнього бізнесу в Україні у повоєнний період. Заслуговує на увагу досвід країн, насамперед Японії та Південної Кореї, які у повоєнних реаліях змогли побудувати таку модель правового регулювання державної підтримки малого та середнього бізнесу, що дозволило залучити значний іноземний капітал, і протягом дуже короткого часу вони відновили свої країни, які нині відносяться до економічно найрозвиненіших держав. Так, «набір досконалих інструментів економічної політики, який не можливо створити апіорі, бо він

формується в процесі взаємодії держави та бізнесу. В Японії до такого набору інструментів входили: державні фінансові інституції, широке використання податкових стимулів, які були вузько націленими та вчасно застосованими, індикативне державне планування, численні постійно діючі форуми для обміну інформацією між чиновниками, бізнесом і науковцями, (V) передача деяких регуляторних функцій приватним або напів-приватним асоціаціям, широке використання державних та приватно-державних корпорацій в високо ризикованих секторах, створення окремого «інвестиційного бюджету», антимонопольна політика орієнтована на розвиток конкуренції на міжнародних ринках, а не конкуренції на внутрішньому ринку, державне фінансування наукових досліджень та технологічних розробок, використання регуляторної і дозвільної функції держави для цілей розвитку. Більшість з цих інструментів не є унікальними, вони широко відомі і застосовуються в багатьох країнах, японський досвід цінний комплексним використанням всіх цих інструментів» [31].

Окрім важливості підтримки малого та середнього підприємництва зовнішніми зацікавленими сторонами (стейхолдерами), бізнес-спільнота до пріоритетних напрямів для свого розвитку відносить «усунення корупції (66,7 %), покращення доступу до кредитів (42,4 %), впровадження судової реформи (36,4 %), впровадження податкової реформи (32,5 %), які підкреслюють важливість спрощення бізнес-процесів, підвищення їх адміністрування та захисту прав бізнесу. Очевидно, що «правові реформи мають вирішальне значення для створення необхідної бази для підтримки малого та середнього бізнесу та сприяння економічному розвитку України» [32, с. 54].

Видається перспективним використання портфельного підходу у правовому забезпеченні основних заходів державної підтримки малого та середнього бізнесу у повоєнний період. Такий підхід складається з аналізу розподілу державних витрат за основними напрямками їх державної підтримки (наприклад, консультування, навчання підприємству та менеджменту, доступу до фінансів, розвитку ринку та експорту, інновації тощо) та за основними цільовими групами населення (наприклад, новостворений бізнес, нові стартапи, компанії, які швидко розвиваються, інноваційні малі та середні підприємства та ін.). Це є корисним для розуміння того, чи є державні витрати на підтримку малого та середнього бізнесу збалансованими, чи вирішують вони основні проблеми розвитку, з якими стикаються підприємці. Портфельний підхід, що використовується у поєднанні з оцінкою програм фінансування та розвитку, може допомогти спрямувати фінансування на заходи, що приносять найбільші соціальні та економічні вигоди.

Висновки. Таким чином, можливо виділити нормативно-практичні положення державної підтримки СМБ через організаційно-розпорядчі державні рішення фіскального, наглядово-контролюючого, інформаційно-консультуючого, інноваційного та іншого характеру.

Практичні дії державної підтримки СМБ становлять:

– фінансова підтримка, у вигляді кредитного програмування, а також надання державних гарантій, субсидування відсоткових ставок за кредитами для СМБ, гранти, тобто фінансування інноваційних проектів, стартапів, розвитку експорту та розвиток інвестиційних фондів;

– адміністративна підтримка щодо спрощення процедур реєстрації бізнесу, зменшення кількості необхідних документів, скорочення термінів реєстрації, зменшення адміністративного тиску, спрощення податкового законодавства (дефіскалізація), зменшення кількості перевірок та надання консультаційних послуг: створення центрів підтримки підприємництва, надання консультацій з юридичних, фінансових, маркетингових питань: створення центрів підтримки підприємництва, надання консультацій з юридичних, фінансових, маркетингових питань, доступ до державних закупівель, тобто спрощення доступу СМБ до державних закупівель;

– інфраструктурна підтримка через розвиток інфраструктури: будівництво промислових зон, технопарків, інкубаторів, забезпечення доступу до інфраструктури: надання доступу до комунальних послуг, транспортної інфраструктури; підтримка експорту, тобто просування українських товарів і послуг на зовнішніх ринках: участь у міжнародних

виставках, організація торгових місій, надання експортних кредитів і гарантій: сприяння експорту продукції вітчизняних підприємств;

- підтримка інновацій шляхом фінансування наукових досліджень і розробок: створення сприятливого середовища для інновацій, співпраця з науковими установами: сприяння комерціалізації наукових розробок, створення технопарків і інкубаторів: підтримка стартапів та нових технологічних компаній;
- розвиток людського капіталу через розробку та прийняття програми професійної підготовки: надання можливостей для підвищення кваліфікації працівників СМБ та застосування стейкхолдер-менеджменту;
- підтримка освіти через розробку та впровадження спеціальних освітніх програм, спрямованих на підготовку підприємців.

Список використаних джерел:

1. Оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні / Центр економічного відновлення (CER), ADVANTER GROUP, Програма розвитку ООН (UNDP). Київ, 2024. 86 с.
2. Про схвалення Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2027 роках: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2024 р. № 821-р. URL: <https://www.rada.gov.ua/> (дата звернення: 30.04.2024).
3. Подцерковний О. П. Щодо трансформації договірних та організаційних засобів державної економічної політики воєнного часу. *Право України*. 2023. № 9. С. 9–23.
4. Принципи Організації економічного співробітництва та розвитку. URL: <https://www.oecd-events.org/> (дата звернення: 30.04.2024).
5. Печалін О. Пропозиції до Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого та середнього підприємництва на період до 2027 року / Спілка підприємців «Стіна». URL: <https://stina.org.ua/> (дата звернення: 30.04.2024).
6. Черкашин В., Дубровський В., Гетман О. Аналітичний огляд: Міжнародний досвід застосування регуляцій у відносинах виробників харчової продукції та торговельних мереж / USAID, CASE Україна. 2023. 19 с.
7. Report on Public Finance in EMU (2012). *European Economy*, 4, July. URL: <https://ec.europa.eu/economy> (дата звернення: 30.05.2024).
8. Wyszowska, D. (2014). Przyszłość finansów samorządowych w Polsce w świetle ich potrzeb rozwojowych. In *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Oeconomica. Future of Finance: 1 (299)* (pp. 151-163).
9. Кічурчак М.В. Фіскальна децентралізація як чинник удосконалення відтворення суспільних благ в економіці України. *Регіональна економіка*. 2016. № 2. С. 141-148.
10. Chapter 4. The strategic framework and delivery system for SME and entrepreneurship policy in Ireland / OECD iLibrary. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/9404035a-en/index.html?itemId=/content/component/9404035a-en#endnotea0z22> (дата звернення: 30.05.2024).
11. Стратегії розвитку малого та середнього бізнесу / Команда YC.Market. 2024. 26 січня. URL: <https://blog.youcontrol.market/strategieyi-rozvitku-malogho-ta-sieriednogho-biznesu/> (дата звернення: 30.04.2024).
12. Бестужева С. В. Міжнародна економічна діяльність України: навч. посіб. Х.: ХНЕУ, 2010. 211 с.
13. Методичні вказівки до виконання виконання практичних робіт з курсу «Бізнес-консалтинг» для студентів усіх форм навчання спеціальності 051 «Економіка» / уклад. С.О. Васильцова. Харків : НТУ «ХПІ». 38 с.
14. Основи управлінського консультування: навч. посіб. Б.Г. Шелегеда, О.М. Шарнопольська, Л.М. Василюшина. Донецьк: ТОВ „ВРА „Епіцентр”, 2013. 188 с.
15. Марченко О. С. Економіка та організація консалтингової діяльності: конспект лекцій для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та

поведінкові науки» спеціальності 051 «Економіка» спеціалізації «Бізнес-консалтинг» фінансово-правового факультету. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2019. 90 с.

16. Проект Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю)» від 05.08.2021 року. URL: <https://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 30.04.2024).

17. Гарашук В.М. Теоретико-правові проблеми контролю та нагляду у державному управлінні: дис... д-ра юрид. наук: 12.00.07; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Х., 2003. 412 с.

18. Маслова Я. І. Співвідношення понять «нагляд» і «контроль» у державному управлінні України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 62. С. 70-77.

19. Проект Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого та середнього підприємництва на період до 2027 року / Міністерство економіки України. 2024. 25 січня. URL: <https://www.me.gov.ua/> (дата звернення: 30.04.2024).

20. Як повномасштабна війна відобразилася на кількості інтернет-користувачів в Україні / 2024. 15 квітня. URL: <https://www.slovoidilo.ua/> (дата звернення: 30.04.2024).

21. Дія Сіті – унікальний правовий та податковий простір для ІТ-компаній в Україні / Головне управління ДПС у Рівненській області. 2023. 19 січня. URL: <https://rv.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/648470.html> (дата звернення: 30.04.2024).

22. Дубняк М. В., Грачова О. Ю. Правове регулювання цифрової економіки. *Інформація і право*. 2023. № 1. С. 79-87.

23. Зятіна Д. В. Вирішення проблем державної підтримки інноваційної діяльності в Україні з урахуванням практики ЄС. Правові засоби стимулювання інноваційного розвитку України в умовах євроінтеграції : монографія / за ред. С. В. Ківалова, О. П. Подцерковного. Одеса : Фенікс, 2015. С. 205–218.

24. Петрова Н. О. Адміністративно-правові засади моніторингу державної допомоги суб'єктам господарювання в Україні : дис. ... д-ра філософії за спец.: 081 «Право». Суми, 2021. 293 с.

25. Див. пос. 1.

26. Freeman R. E. *Strategic Management: a stakeholder approach*. Boston: Pitman, 1984. 276 p.

27. Галушка З. І. Стратегічний стейкхолдер-менеджмент: теоретична концепція й особливості застосування. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія «Економіка»*. 2020. Вип. 829. С. 52–58.

28. Consultation with Stakeholders in the Shaping of National and Regional Policies Affecting Small Business: Final Report of the Expert Group / European Commission. 2005. 129 p.

29. Journeault M., Perron A., Vallières L. The collaborative roles of stakeholders in supporting the adoption of sustainability in SMEs. *Journal of Environmental Management*. 2021. Vol. 28. DOI <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2021.112349> (дата звернення: 30.05.2024).

30. Innovation intermediaries and emerging digital technologies / A. Colovic, A. Caloff, F. Rossi, St. Paladini, M. Bagherzadeh. *Technovation*. 2024. Vol. 133. DOI <https://doi.org/10.1016/j.technovation.2024.103022> (дата звернення: 30.05.2024).

31. Новіков В. Відновлення Японії після Другої світової війни. Чи допоможе цей досвід Україні? 14.03.2023. URL: <https://biz.censor.net/m3405454>

32. Див. пос. 1.

